

nih deželah je bila različne vrednosti, običajno okoli 60 miligramov. — 10. Ehre XI, p. 96 s. (o magičnih zrcalih); X, p. 265 (o zvoniku Stefanove cerkve). — 11. Royal Society, London, Letter Book (copy) 2(i), Valvasorjevi pismi Galeu z dne 3. 12. 1685 in 5. 3. 1686. Vendar v zadnjem pismu Danske ne omenja. — 12. Beli slap na Savi, ki je bil reguliran 1736 dalje »der Donau-Strudel«, pred regulacijo znan nevaren vrtinec v 25 km dolgi ožini Donave, imenovani Strudengau in slapove pri Schaffhausnu omenja Valvasor v Ehre II, p. 157 s., Baumannovo jamo in grad Kofel (italijansko Covolo ali Cogolo), danes ruševino v bližini kraja Primolano v Ehre II, p. 278, grad Hellbrunn s svetovno znanimi parki, ribniki, votlinami in »mehaničnim teatrom« v Ehre II, p. 279, salzburške in berchtesgadenske snežnike v Ehre III, p. 303, Bamberg v Ehre XI, p. 90 in VI, p. 368, Amsterdam v Ehre XI, p. 58, holandski kruh in vestfalski »pumpernikel« v Ehre III, p. 348, holandske drsalce na ledu pa v Ehre IV, p. 584. — 13. Ehre III, p. 417; II, p. 240; I (uvod), pesniško voščilo K. Wegleiterja: Der Freye Valvasor... O avtorju pesmi: H. A. Lier, Wegleiter: Christoph, Allgemeine Deutsche Biographie, Bd 55, Leipzig 1910, p. 385. — 14. Valvasor govori o turškem strupu v Ehre XI, pp. 207 ss., 315; XV, p. 503, o obisku v Tunisu v Ehre XI, p. 209, o svojem popotnem dnevniku v Ehre XI, p. 211. Mešalec strupov Ali Haisa je užival velik ugled »bey dem Tafilete«. Glede na predložno zvezo, ki jo uporablja Valvasor, bi sklepali, da gre za neko osebo oziroma položaj. Sicer pa je »Tafilet« pri starih kartografih (prim.: M. Seutter, Mare Mediterraneum, Augsburg 1729) skupina oaz v jugovzhodnem Maroku

južno od Visokega Atlasa, danes imenovana Tafialet ali Tafilet, ki je naseljena z berberskim prebivalstvom. O strupu je pisal M. Karlin, Dugotrajno delujoči otrov kod Valvazora, najverovatnije jektika, Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda 32. Prilozi za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije i Balkanskog poluostrva VIII. Miscellanea 2, Beograd 1938, p. 45 ss. (naslov zbirke cit. po V. Bazala, Bibliografija literature iz področja povijesti medicine, veterine i farmacije, [Zagreb 1941]). Avtor meni, da slika bolezni, kot jo popisuje Valvasor, ustreza kronični jektiki, kar se mu zdi razumljivo tudi zaradi telesnih in duševnih naporov, ki so jim bili ti ljudje izpostavljeni na vojnih pohodih, posebej pa še v ujetništvu. — 15. Ehre XI, p. 93. — 16. Ehre XI, p. 85. — 17. Ehre XI, p. 75 ss. — 18. Ehre XI, p. 101. — 19. S konjskimi dirkami, bikoborbami, plesi in drugimi slovesnostmi in prireditvami so romanja danes povezana s turizmom. Že od nekdaj pa slovi kot posebna zanimivost romanje ciganov v Les Saintes-Maries-de-la-Mer k svetnici črni Sari, ki jo imajo za svojo zaščitnico. — 20. Ehre IV, p. 501 ss. — 21. Beaucaire omenja Valvasor v Ehre IX, p. 108, Tours v Ehre IV, p. 565, poskuse v Lyonu in pošiljke okamenin v Lyon, Benetke in drugam pa zapovrstjo v Ehre III, p. 415; XI, p. 81; IV, p. 478. — 22. Precej pogumen poskus rekonstrukcije Valvasorjevega potovanja, kjer pa vrsta sklepanj in trditvev ni podprta z dokazi, je napravil P. Radics, Die Reisen des Freiherrn von Valvasor, LZg 122 1893, Nr. 212, p. 1817 ss. — Idem, Valvasor 1910, p. 67 ss. — 23. O svojih kasnejših potovanjih govori Valvasor v Ehre XI, p. 92 s.; III, p. 415. — 24. Ehre III, p. 416 s.

ŠOLANJE KIPARJA FRANCESCA ROBBA

DAMJAN PRELOVSEK

O rojstnem kraju in šolanju kiparja Francesca Robba nismo vedeli nič gotovega. Čeprav se je na oltarju sv. Jakoba v istoimenski ljubljanski cerkvi podpisal kot »Venetus« in je pozneje, ko se je potegoval za izpraznjeno mesto stavbenika Gregorja Mačka trdil, da se je arhitekture in kiparstva izučil v Italiji,¹ je vendarle prevladalo mišljenje, da naj bi bil rojen v okolici Trsta ali vsaj v širšem beneškem zaledju.² V Benetkah samih se namreč ni posrečilo najti mojstra ali delavnice, kamor bi bilo mogoče vpeti Robbove kiparske začeteke.³

Zapleteno vprašanje ni rešljivo samo s slogovno analizo, še zlasti, ker se je umetnostna zgodovina v Robbovem delu omejevala bolj

na ugotavljanje Berninijevih črt, njegovo oltarno arhitekturo pa je povezovala z vplivi jezuitskega arhitekta Andrea Pozza. Klasicistično uravnana beneška umetnost ni brez zadržkov sprejela rimskega baroka. Najbolj reprezentativno delo tistega časa, veliki oltar za novo cerkev S. Maria della Salute so, kar je značilno, zaupali najprej Berniniju, nazadnje pa ga je postavil Flamec Giusto le Court, utemeljitelj beneške baročne skulpture. V drugi polovici 17. stoletja so v Benetkah ob Le Courtu obvladovali plastiko skoraj sami tujci: Falconi iz Ticina, Nemci Merengo, Ruer in Bartel, L'Ongaro, kot pove ime verjetno iz Ogrske, ter Molli iz Bologne. Kmalu so se jim pridružili še Genovežan Parodi, Mazza iz Bo-

logne in Baratta iz Carrare. Koliko različnih narodnosti, idealov in temperamentov, ki so v senci mogočne palladijevske arhitekturne zapuščine ustvarjali beneško baročno skulpturo, preden so se v mestu uveljavile beneške družine Marinali, Bonazza in Torretto! Našeta imena srečujemo pri najbolj pomembnih nalogah tistega časa, pri krašenju cerkve S. Maria della Salute, S. Maria del Giglio, Ospedaletto, S. Moisè, Scalzi, S. Stae in Gesuiti. Ločevati deleže posameznikov ni lahka naloga in bo kljub Semenzatovi temeljni študiji⁴ še dolgo razvnela strokovnjake.

Poglejmo, kaj nam o Robbovi mladosti in šolanju povedo arhivski viri. Naš kipar je bil Benečan, rojen okoli leta 1698.⁵ Slednja letnica se ni zdela nikoli sporna. Ali je ugledal luč sveta v četrti San Moisè, kjer je živela njegova stara teta Zanetta Robba, vdova po nekem Francescu Negricioliju,⁶ je težko reči brez zamudnega pregledovanja matičnih knjig. Velik del svojega premoženja je po smrti Zanetta namenila umetnikovima staršema, ki sta zanjo lepo skrbela. Če se je njena želja uresničila, je denar prišel v prave roke, saj je bil kiparjev oče Anzolo slep in gotovo ni bil posebno premožen. Iz obeh dodatkov k oporoki lahko tudi povzamemo, da sta umetnikova starša še živela, ko je bil mladi Robba že šest let v Ljubljani. V nekem nedatiranem seznamu bratovščine kiparjev in kamnosekov iz okoli leta 1700 zasledimo še nekega mojstra Antonia Roba, tedaj starega šestdeset let, ki pa že štiri leta ni več deloval v Benetkah.⁷ Ali je bil v sorodu z našim kiparjem, ni znano.

9. maja 1711 je Francesco, star okoli trinajst let, stopil v uk h kiparju Pietru Barattu.⁸ Obvezal se je, da bo ostal v njegovi delavnici pet let, za kar mu je mojster obljubil plačo 30 denarjev. Pietro Baratta je bil predstavnik toskanskega klasicizma, torej umetnosti, ki je v tistem času kljub izčrpanosti še dolgo zajemala iz svoje bogate preteklosti.⁹ Beneško plastiko je obogatil predvsem s poudarjeno, a hladno monumentalnostjo ter skrbno tehnično izdelavo. Teh odlik se je moral navzeti že v rodni Carrari, morda celo v delavnici svojega mlajšega in bolj znanega brata Giovanniija¹⁰ in zato ne kaže dvomiti, da je leta 1693 prišel v Benetke že kot zrel umetnik. Po neki opombi v beneškem Državnem arhivu je imel tedaj 34 let.¹¹ Bil je priznan umetnik, ki je imel vedno dovolj naročil. Neposredno pred Robbovim prihodom je izpričano njegovo sodelovanje pri dveh uglednih nalogah, pri fasadnih reliefih na cerkvi S. Stae in pri spomeniku Valier v cerkvi SS. Giovanni e Paolo,¹² zadnjem pomembnem nagrobniku kakega beneškega doža. Druga Barattova dela so raztresena po cerkvah Benečije. V času

Robbovega šolanja je leta 1714 klesal med drugim tudi kipe za vrt Poletne palače v Sankt Petersburgu (Leningrad). Pri delu mu je pomagalo več pomočnikov. Plastike so le redkokdaj datirane in zato brez temeljite stilne analize ni mogoče reči kaj določenejšega o deležu njegovih učencev.

Posebno interesantna je Barattova zveza z nekaterimi znanimi beneškimi kiparji in arhitekti. V tem okolju se je namreč mladi Robba priučil tudi stavbarskega poklica. Leta 1710 je Baratta skupaj z Domenicom Rossijem, Giovannijem Scalfurottom, Giuseppom Torrettom, Domenicom Piccolijem in Biagiom Ispergom potoval v Rim.¹³ Umetniki so si spotoma ogledali Firenze, Piso in nekatera druga mesta. Zdi se, da so bili pobudniki te družine izbranih mojstrov grofje Manin. Za uresničitev svojih široko zasnovanih načrtov so grofje ustanovili ob cerkvi Scalzi posebno kiparsko in kamnoseško delavnico.¹⁴ Razen opreme družinske kapele v omenjeni cerkvi in okraševanju fasade mogočne jezuitske stavbe S. Maria Assunta (Gesuiti) so posvečali veliko pozornost tudi svojim družinskim posestim v Furlaniji.¹⁵ Politično in ekonomsko moč so si znali pridobiti s spretnim manevriranjem in z izkoriščanjem položaja stražarjev vzhodne državne meje.

Leta 1707 so grofje Manin začeli obnavljati prezbiterij videmske stolnice, ki je bil gotov šele dvanajst let pozneje, leta 1721 pa cerkev z zakristijo v svoji rezidenci v Passarianu. V Vidmu je Baratta sodeloval z arhitektom Domenicom Rossijem, francoskim slikarjem Dorigonjem in ožjimi stanovskimi tovariši G. Bonazzom, Fr. Cabiancom, M. Gropelom, G. Torrettom, A. Coradinijem in še z nekaterimi, medtem ko si je v Passarianu delo delil s Francescom Bonazzom.¹⁶ Zelo verjetno si je pri marsikaterem delu pomagal tudi s spretnim dletom svojega učenca Francesca Robba. Kronološko bi bilo to mogoče predvsem pri Gesuitih in pri videmskem kuru. Da je Robba umetniško dozorel v tem krogu, dokazuje tudi njegova oltarna arhitektura. Zgodnja dela kot na primer angelski oltar v Šentjakovski cerkvi in oba tipološko sorodna stranska oltarja v celovski stolnici so razložljivi samo z upoštevanjem vpliva Giuseppa Pozza, arhitekta, ki je prav tako delal za družino Manin. Giuseppe je bil brat slavnejšega Andrea Pozza. Zastopal je skrajno smer iracionalnih prostorsko razgibanih baročnih oltarnih zamisli, kakršne je prevzel in nadaljeval južnonemški rokoko. Njegova dela so v klasičistično uravnanem beneškem okolju že v svojem času zbujala deljene sodbe. Ko se je sredi 18. stoletja spet okrepila palladijevska smer, ga je predstavnik akademizma Antonio Visentini

celo imenoval za največjega uničevalca dobre arhitekture.¹⁷

Leta 1716 je Robba končal učni čas pri Barattu. Do prihoda v Ljubljano okoli leta 1721 ne vemo o kiparju ničesar. Verjetno je še nekaj časa vztrajal v skupini umetnikov, ki je delala za grofe Manin. Leta 1727 se je tudi njegov učitelj Baratta poslovil od Benetk in se vrnil v rodno Toscano, kjer je dve leti pozneje umrl.¹⁸

V času Robbove naselitve je z zidavo enega najbolj kvalitetnih spomenikov, monumentalne uršulinske cerkve, v Ljubljani izzveneval heroični barok. Beneška umetnostna usmeritev je dosegla vrh. Tedaj je v mestu deloval ugleden kipar iz Padove, Jacopo Contieri, ki je nasledil svojega ožjega rojaka Angela de Putti. Možnosti za delo je bilo veliko, vendar lahko le ugibamo, kdo naj bi bil mladega Robba napotil v Ljubljano. So mar tudi tokrat odločale Mislejeve zveze z Benečijo? Robba je v Ljubljani naletel na močan italijanski živelj. Zato se mu nikoli ni zdelo nujno, da bi se kdaj naučil nemščine¹⁹ ali slovenščine. Z rodinimi Benetkami je skozi ohranjal trdne stike.

Novo okolje pa je počasi le vtisnilo pečat tudi Robbovi umetnosti, kar spoznamo predvsem po razgibanih in hkrati dematerializiranih figurah. Verjetno ni nesmiselno govoriti tudi o vplivu lesene plastike na njegovo kiparsko izražanje.²⁰ Če je torej Robba sledil hotenju časa in so njegovi kipi postajali vse bolj sloki ter je sam izgubljal značilno beneško občutje za telesnost, so na starost spet močnejše prišli na dan spomini na učitelja. Skrbna obdelava površine, še bolj pa poudarjen dialog med figurami kličeta po primerjavi z Barattovimi deli. Kako blizu so si v tem pogledu na primer Mojzesova skupina ali Abraham s sinom in angelom na oltarju v Križevcih ter Barattov sv. Avguštin z Jezuščkom v beneški samostanski cerkvi S. Maria dei Servi!

Nadaljnji študij bi odkril še marsikaj. Z nakazanimi vprašanji bi rad spodbudil raziskovanje življenja in dela enega največjih ustvarjalcev našega baroka, o katerem resda že precej vemo, a še vedno ne dovolj. Robbova umetnost ni samo vrh naše baročne skulpture v kamnu, ampak je hkrati mejnik med italijansko in avstrijsko umetnostno usmeritvijo ter slovo od časa, ko je Italija v Srednji Evropi veljala za neizčrpen studenec vsega novega in lepega.

OPOMBE

1. A. Vodnik, Francesco Robba, Kronika slovenskih mest III, 1936, št. 4, p. 226. — 2. I. Kukuljević Sakcinski (Slovník umjetnika jugoslavenskih, zv. V, Zagreb 1860) je menil, da naj

bi se Robba rodil v Benetkah. Viktor Steska, ki se je prvi natančneje ukvarjal s kiparjem, pa je zapisal, da naj bi bil po rodu verjetno iz okolice Milj pri Trstu, »ker je obmorski del Istre tedaj še pripadal Benetkam in se tam ime Robba še prav pogosto nahaja« (Ob tristoletnici šentjakobske cerkve v Ljubljani, Ljubljana 1915, p. 12). To misel so za njim povzeli tudi drugi, tako Melita Stele (Ljubljansko baročno kiparstvo v kamnu, ZUZ, n. v. IV, 1957, p. 46 in SBL), France Stelè (Umetnost v Primorju, Ljubljana 1960, p. 185) in Vera Horvat-Pintarić (Francesco Robba, Zagreb 1961, p. 7), medtem ko se je Anton Vodnik zadovoljil s širšim zaledjem Benečije (Francesco Robba, Kronika slovenskih mest II, 1935, p. 134). Pri pregledu rojstnih knjig v Miljah in v Trstu pa S. Pahor ni našel potrdila za Steskovo domnevo (O rodu in rojstvu kiparja Francesco Robbe, Kronika XII, 1964, p. 66). — 3. Cf. A. Vodnik, Kipar Francesco Robba, Dom in svet XXXXIII, 1930, p. 97 in M. Stele, Ljubljansko baročno kiparstvo v kamnu, ZUZ, n. v. IV., p. 48. 4. C. Semenzato, La scultura veneta del seicento e del settecento, Venezia 1966. — 5. Archivio di Stato di Venezia, Giustizia Vecchia, Serie XIV, Accordi dei garzoni, B. 125, R. 178. — 6. Archivio di Stato di Venezia, Notarile testamenti, Atti Giavarina, Robba Giovanna fu Nicolo 21. II. 1725, B. 1196. Začetek dodatka k izgubljenemu testamentu z dne 21. II. 1725 je nelogično datiran z 20. II. Po tretji indikciji namreč četrtek pade na 22. februar, kar bi bila bolj verjetna datacija dodatka. Zanetta Robba je 31. X. 1727 napisala nov dodatek k oporoki. Oba dokumenta se v prepisu glasita: 1752. Inditione tertia Die vero Jovis 20 mensis february Riu^{ti} Zanetta quondam Nicolo Robba, relita del quondam Francesco Negricioli, per gratia di Dio sana di mente senso intelletto, et anco del corpo stando nella mia habitatione posta in S. Moÿse dover ho fatto venire in detto loco D. Nicolò M^a. Arduin Nodaro di Venezia, et alla presenza dell'infrascritti Testimonii ho presentato al detto Nodaro la presente cedula codicilaria fatta scriver da persona mia confidente che per esser tale mi fu letta da solo à sola di nuovo presentato, et confermato contenersi in essa non aggiunta del mio Testamento, et ho pregato detto Nodaro a custodirla et conservarla, et come sta e giace portarla nella Cancelleria Infr., et seguita sÿ la mia morte resti pubblicato assieme con il mio Testamento. Interrogata per me Notaro delli 4 ospitali Pietà, et vescato de Schiavi et altri luochi pÿ, et della consimile. Risposa non voglio altro Preterea.

— — —
Ad 21. Febbraio 1725 M. V.

Havendo Io Zanetta Robba quondam Nicolo relita del quondam Francesco Negricioli fatto il mio Testamento et presentato in atti del signor Ferabo Nodaro Publico, et volendo al medesimo alcune cose aggiungere, altre minorare, o meglio dichiarare, Pero atrovandomi per gratia del Signor Dio Sana del Corpo, mente, sensi, et intelletto, ho pregato persona mia confidente a scrivere il presente mio Codicilo, et ultima volonta, quale sara da me presentata in atti di Publico

Nodaro accio rillevato in forma di autentico Testamento, o sia Codicillo, sia eseguito quanto ordine. Intendendo, che solo questo et il gia sopradetto presentato in atti di detto Signor Nodaio Ferabo abino la sua pontual esecuzione — Ese altri Testamenti, o Codicilli da me ne venissero fatti posteriormente a questo intendo non vi sia concorsa la mia libera volonta, ne abia effetto, ne alcun valore, senon vi sara scritto tre volte le segventi parole, oltre le gia scritte, e che saranno purepetite qui sotto.

Sancta Trinitas unus Deus Miserere mei.

Sancta Trinitas unus Deus Miserere mei.

Sancta Trinitas unus Deus Miserere mei.

Laudato Sempre Sia il Santissimo e Benedetto nome di Giesu, Gioseppe e Maria.

Laudato Sempre sia il Santissimo e Benedetto nome di Giesu, Gioseppe e Maria.

Laudato Sempre sia il Santissimo e Benedetto nome di Giesu, Gioseppe e Maria.

Prima repetendo sempre la racomandatione dell'anima mia al Signor Dio alla B V M. et a tutta la Corte Celeste, et particolarmente a S. Isepo mio particolar protettore — Aggiungo al Testamento medesimo Ordino, e Comando che dall' infrascritto mio Commissario sii dispensato la summa di ducati cento da lira (?) 6 : 4 luno in tante elemosine, et opere pie secretamente, o pubblicamente a solo suo piacere, et volere in qual forma, e modo, e come meglio ad esso parera e piacera senza alcuna dipendenza, et obbligo di alcun rendimento di conto a chi si sii, et questo per scarico della mia consienza, e soleva dell'anima mia, e del quondam mio marito, avendoli gia secretamente palesata la mia intentione. — Item Aggiungo, et lasso per una volta tanto, che dal detto mio infrascritto Commissario sia dato a Zanetta di tenera eta figliola di Franceschina roba et di Santo Alviseti ducati nonanta da lira (?) 6 : 4 luno, et questi voglio siano tenuti apreso e nelle mani di detto infrascritto mio Commissario sino al tempo del suo maritar, o monacar, nelli quali soli Casi voglio che li siano esborsati, e caso detta Zanetta premorisce avanti di me, o pure avanti di maritarsi, o monacarsi, voglio che detti Ducati 90 siano dispensati, e disposti da detto mio infrascritto Commissario, in tanto bene, et opere pie per l'anima mia, e del quondam mio marito, come meglio a lui parera, e piacera, senza alcuna dipendenza, et obbligo di rendimento di conto come sopra, rimetendomi alla sua a me gia nota fede — Dichiaro per scarico della mia consienza chequanto o lasiato nel deto testamento (che viene con questo da me confermato) a beneficio di Anzolo Roba cieco mio amatissimo Nipote tutto o fatto per scarico della mia consienza, e per le molte obligationi con esso tengo per una lunga assistenza, e governo prestatomi da esso, e sua moglie, e spese causate per tal effetto. — Come pure tutti li Legati, et Oppere pie ordinate tanto nel detto Testamento, quanto nel presente Codicillo, intendo siano direte a questo fine, et in soleva dell'anima mia, e del quondam Francesco mio marito. Esprimendomi aver sempre applicato con tutto il studio maggiore ad impiegare tutto

quello o potutto in elemosine, et opere pie per l'anima mia e del quondam mio caro marito, oltre il mio povero mantenimento, et malatie. — Commissario, et solo essecutore del presente mio Codicillo, e mio testamento sudetto, senza alcun obbligo mai in alcun tempo, e caso di alcun rendimento di conto o inventario prego e lasso L'Eccellente Signor Giovanni Battista Traversi, accio siano adempite l'opere pie, e legati nel modo, e forma ordinate nelli detto Testamento, e presente Codicillo per soleva dell'anima mia, e del quondam Francesco mio marito, raccomandandoli particolarmente sodisfare li debbiti, et opere pie che a bocca le o secretamente raccomandato come sopra prometendoli, che andando in luoco di salute, come spero nella Divina Misericordia pregar il Signor Dio per la sua conservatione, et allo stesso le lasso per segno di rispetto, et amore per una volta tanto Onze vinti di Argento lavorato a sua elletione — In oltre aggiungo, e dichiaro, che prorogo il termine sino ad anni quattro alla sodisfatione de miei legati ordinati tanto nel deto testamento quanto nel presente Codicillo, che restano raccomandati a detto Commissario, quale parimente resta incaricato di far la vendita di tutti li miei effetti cosi lobili, come stabili senza alcuna dipendenza da chi sii come per l'adempimento delle cose sudette. — E perche l'ora della morte e incerta, e potrebe esser, che vivendo piu anni, o fossi assalita da tali disgrazie, et infirmita, che mi convenisse prevalermi del mio, e render di molto diminuita la mia facolta, percio avendo disposto con detto Testamento e presente Codicillo di molti legati che forse assorbirebero tutto, pero intendo, e voglio, che primo di tutto siano cavati li ducati cento che lascio a disposizione del mio Commissario per impiegarli come sopra, poi del rimanente siano fatte due parte eguali della mia facolta, delle quali, una sia del mio erede Anzolo Roba cieco, e l'altra sia dispensata nelli legati da me lasciati tanto col deto testamento, quanto col presente Codicillo, intendendosi, che debba esser divisa fra tutti a soldo per lira a misura delle mie sopradette disposizioni, da esser il tutto diviso, e partito dal deto mio Commissario, non potendo chi si sia aggravarsi di quanto sara dal medesimo operato, essendo cosi la mia libera et assoluta volonta, e cosi il tutto confermo in nome del Signor Dio, e di Maria — (sledijo nečitljivi podpisi prič in podpis notarja Giovannija Battista Giavarina) 1727, 31. octobris. — 7. Archivio di Stato di Venezia, Milizia da Mar, B. 553. Priimek Robba je v beneških dokumentih navadno pisan z dvema b, včasih pa tudi samo z enim (cf. op. 8). — 8. Cf. op. 5. Tekst se glasi: 9. V. 1711 — Francesco Roba figlio d'Anzolo da Venezia d'ani 13 in circa s'accorda con Garzon con Giovan Pietro Barata Sculptor per Ani cinque passati oggi e falendo alcun giorno si tenuto rifar qual detto vora insegnar arte sua di salario li da denari trenta per tutto detto tempo senza altro obbligo. — ex S Antonio Tarato Sarto piego in fa. 9. Semenzato, o.c., p. 31. — 10. ibid. (po Temanzi); Giovanni Baratta (1670-1747),

cf. Dizionario biografico degli Italiani, 5. zv., Roma 1963. — 11. Archivio di Stato di Venezia, Milizia da Mar, B. 553 (seznam kiparjev in kamnosekov, ki so morali plačevati takso za leto 1705); kljub temu rojstna letnica kiparja Baratta ni povsem nesporna. H. Honour povzema po Temanzi, da naj bi se rodil v Carrari okoli leta 1668 (Dizionario biografico degli Italiani), medtem ko Semenzato pristaja na navedeno arhivsko omembo iz leta 1705, po kateri naj bi Baratta ugledal luč sveta okoli leta 1659. — 12. O Barattovem delu cf. Semenzato, o. c., pp. 31—32, 94—95. 13. Semenzato, p. 94. — 14. Michelangelo Muraro, La villa di Passariano e l'architetto Giovanni Ziborghi v Tagesbericht, Dreiländer —

Fachtagung der Kunsthistoriker in Graz, Graz 1972. — 15. *ibid.* — 16. *ibid.* — 17. E. Bassi, Pallazzi di Venezia, Venezia 1976, p. 24. — 18. Semenzato, o. c., p. 94. — 19. V neki pravdi na ljubljanskem magistratu je Robba dejal, da ne razume nemško, čeprav je bil takrat že 25 let lastnik hiše v mestu (ZALj, Cod. III/4, 1740-50, fol. 273). — 20. F. Stele, Kipar Francesco Robba, Umetnost v Primorju, Ljubljana 1960, p. 188; E. Cevc, Slovenska umetnost, Ljubljana 1966, p. 125.

Za pomoč pri prepisovanju dokumentov se zahvaljujem prof. Majdi Smole in prof. Božu Oto-repcu.

LJUBLJANSKA GIMNAZIJA (1773—1808)

I. del

JOŽE CIPERLE

Ljubljanska gimnazija ima svoj začetek v protestantski stanovski šoli iz konca XVI. st. Učni program petrazredne deželne stanovske šole (po letu 1584) je približno ustrezal programu protestantskih gimnazij v Nemčiji; dajala je izobrazbo, kakršna je bila pogoj za vpis na univerzo v času povečanih zahtev v dobi humanizma. Po zmagi protireformacije je šola morala prenehati z delom.¹

Jezuiti, ki so prišli v Ljubljano januarja 1597 in ki naj bi tudi tu — kot borbena avantgarda katoliške protireformacije — poskušali katoliški cerkvi na ideološkem področju povrniti njen izgubljeni vpliv na ljudi, so se sprva nastanili pri Sv. Jakobu, v naslednjih letih pa so prav tam zgradili svoj kolegij. Že v prvem letu so začeli ustanavljati gimnazijske razrede, kajti znano je, da so se jezuiti pri svojem šolskem delu načelno omejevali na srednje in višje šolstvo (filozofsko in teološko fakulteto), elementarno šolstvo so prepustili drugim.²

Popolna jezuitska gimnazija (studia inferiora), urejena na osnovi njihove ratio studiorum iz leta 1599, je obsegala pet stopenj pouka: tri gramatikalne in dve humanitetni, pri čemer so včasih prvo stopnjo delili v dva razreda, s tem so dobili šest razredov (infima, elementaris ali parva, principia, gramatica, syntaxis, poetica in retorica). Samostojni šesti se je v Ljubljani pojavil leta 1604.

Glavni cilj jezuitskih študij je bil pouk latinščine in le deloma grščine; pri gramatikalnem pouku naj bi se dijaki naučili latinščine,

pri humanitetnem pa naj bi izoblikovali sposobnost aktivnega obvladovanja latinskega jezika v govoru in pisavi. Ves ta pouk je prevladovala verska vzgoja, kar je omogočilo, da verouk na jezuitskih gimnazijah ni bil potreben kot poseben predmet. Koncentracija pouka na en sam predmet, je dala možnost uvedbe sistema razrednih učiteljev, ki vodijo ves pouk v svojem razredu. Vsi drugi predmeti kot npr. moderni jeziki vključno z nemščino, zgodovina, geografija, matematika in naravoslovje, se sploh niso poučevali ali so se iz njih omenjale le posameznosti.³

Kot so si jezuiti pridobili materialna sredstva za organizacijo svojih študij, kakor tudi za vzdrževanje dijaških domov (konviktov) od premoženja protestantov, ki so se izselili, ali z darili in volili vladarjev, škofov in drugih dobrotnikov, jim je to omogočilo, da je bil pouk na njihovih šolah brezplačen. Tako je število dijakov na njihovih gimnazijah vse do prvih desetletij XVIII. st. stalno naraščalo. V Ljubljani je bilo dijakov ves čas preko 500, največ nad 900.⁴ V XVIII. st. pa je jezuitsko šolstvo, ki se vse od XVI. st. dalje skoraj ni spremenilo, postalo močno okorelo, njihov vzgojni in učni ustroj pa je vse bolj zaostajal za potrebami svojega časa, v katerem so prav naravoslovne vede in tehnika napravile ogromen napredek. Prav v tem času se veča tudi zanimanje za žive jezike in nacionalno kulturo, medtem ko so jezuiti vztrajali pri latinščini kot učnem jeziku.⁵ Ker od samega jezuitskega reda ni bilo pričakovati sprememb, je